

Eesti e-hääletamise projekt

Ülle Madise
mag. iur.

Riigikogu põhiseaduskomisjoni
nõunik-sekretariaadijuhataja

sisu

- e-hääletamise käik ja kord
- valijate õigused
- pilootprojekt
- e-hääletuse mõjudest
- mis juhtub oktoobris 2005?

kehtiv KOV volikogu valimise seadus

- e-hääletamise sätted sees
- rakendussäte: e-hääletamist ei rakendata **enne** 2005. aastat
- muutmise seadus Riigikogus (607 SE): e-hääletamise üle otsustatakse uuesti

Eesti elanike suhtumine e-valimistesse

- 2/3 toetab, 1/4 vastu, 1/10 ei tea
- jaoskonnas eelistaks hääletada ligi 2/3, arvuti kaudu 1/3
- e-hääletamine suurendaks nooremate valmisolekut valimistel osaleda, enamiku valijate valimaminekut e-hääletamise võimalus ei mõjutaks

Allikas: FAKTUM, Tallinn märts 2004

e-hääletamise aeg

KOVVS § 42 lõige 2 punkt 3 (eelno 607 SE RK menetluses)

e-hääletamine algab kuendal päeval enne valimispäeva kell 9.00 ja lõpeb neljandal päeval enne valimispäeva kell 20.00. Hääletamine toimub ööpäevaringselt.

VALIMISNÄDALA SKEEM e-hääletuse võtmes

E	T	K	N	R	L	P
alates 9.00		kuni 20.00				

võrdlus tavapärase eelhääletusega

e-hääletamise skeem ise sarnaneb väljaspool elukohajärgset jaoskonda eelhääletamisel kasutatava ümbrikusse hääletamise skeemiga:

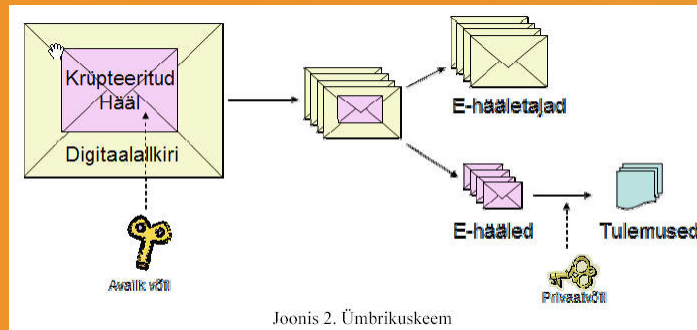
- valija täidab hääletamissedeli ja paneb selle ümbrikusse;
- ümbriku paneb ta teise ümbrikusse, mille peale kirjutab oma andmed;
- ümbrik toimetatakse valija elukohajärgsesse valimisjaoskonda, kus kontrollitakse välimisel ümbrikul märgitud isiku valimisõigust, kui õigus on, avatakse välimine ümbrik ning sisemine (anonüümne) ümbrik lastakse valimiskasti.

e-hääletamisel:

- valija avab VVK veebilehe
- sisestab kaardilugejasse ID-kaardi ja identifitseerib end (PIN 1)
- ekraanile kuvatakse valija elukohajärgse valimisringkonna kandidaadid
- valija teeb oma valimisotsuse, see salastatakse (nö sisemine ümbrik "kleebitakse kinni")
- valija kinnitab oma valiku digitaalallkirjaga (sisestades PIN 2)
- e-hääle kokkulugemisel eemaldatakse esmalt digitaalallkiri (nö välimine, valija andmetega ümbrik) ning seejärel loetakse (nö sisemistes ümbrikutes olevad) anonüümseid e-hääled kokku

Allikas: Vabariigi Valimiskomisjoni kodulehekülg- www.vvk.ee

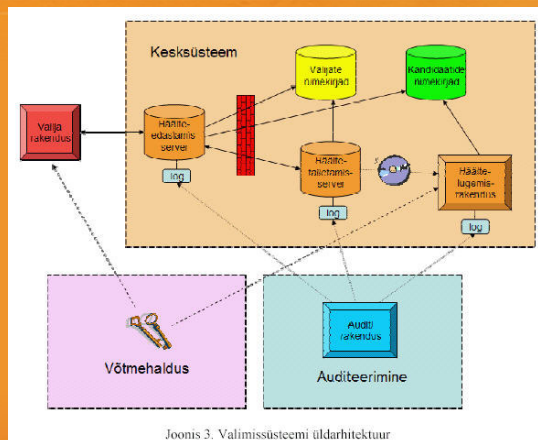
“Ümbrikud” salajase e-hääle ümber

Joonis 2. Ümbrikuskeem

Allikas: e-hääletamise süsteemi üldkirjeldus, Tallinn 2004

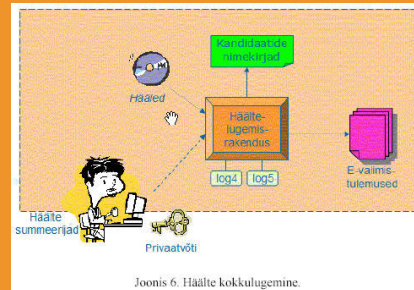
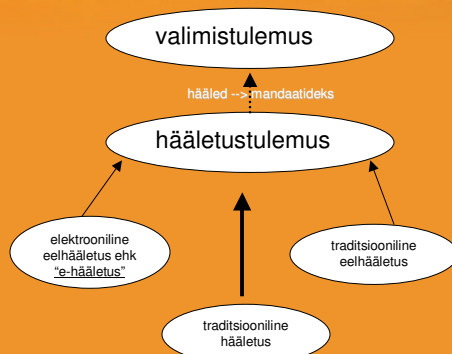
e-häälte liikumine

Joonis 3. Valimissüsteemi üldarhitektuur

Allikas: e-hääletamise süsteemi üldkirjeldus, Tallinn 2004

häälte kogumine ning lugemine

Üks võimalus kolmest!

Allikas: e-hääletamise süsteemi üldkirjeldus", Tallinn 2004

hääletamise vabaduse tagamine

- **elektronilise hääle elektronilise muutmise võimalus** – e-hääletajal on võimalus uuesti e-hääletada, arvesse läheb viimasena antud e-hääle
- **pabersedeli ülimuslikkus** – kui e-hääletaja läheb valimispäeval enne 16.00 valimisjaoskonda ning hääletab tavameetodil, siis e-hääle(ed) kustutatakse

Allikas: Vabariigi Valimiskomisjoni kodulehekülg- www.vvk.ee

e-hääle arvestamise kord

e-hääletamine	eelhääletamine jsk väljaspool elukohta sedel ümbrikusse	eelhääletamine jsk elukohas sedel kasti	valimispäeval jsk elukohas sedel kasti
+			
+++++			
++	+		
++	++		
tühistatakse kõik!	tühistatakse kõik!		
++	+(+)	+	
++		+	
++			enne kl 16! +
+			pärast kl 16 ei ole võimalik e-häält muuta!

esimene katsetus Tallinnas

24.-30. jaanuarini 2005
Tallinna elanike küsitlus

**Kus peaks teie arvates
paiknema
Vabaduse ausammas?**

- 1) Vabaduse väljaku piirkonnas
- 2) mujal

Allikas: www.valimised.ee

e-hääletuseks oli vaja

- 1) arvutit
- 2) kiipkaardilugejat ja selle tarkvara
- 3) internetiühendust
- 4) Windowsi operatsioonisüsteem

Lisaks loomulikult

Allikas: www.valimised.ee

hääletamise käik pilootprojektis

- Teilt küsitakse PIN1 koodi isikutuvastuseks
- Laetakse automaatselt valijarakendus
- Kui teil on õigus hääletada, siis kuvatakse teile veebileht (küsitluse) küsimuse valikutega
- **Teete valiku**
- Valiku kinnitamiseks küsitakse teilt PIN2 koodi valiku digitaalseks allkirjastamiseks.

Allikas: www.valimised.ee

hääletamise vabaduse tagamine pilotprojekti

hääletajatel oli võimalik e-häält muuta

- **elektrooniliselt**, e-hääletades uuesti: arvesse läks viimasena antud hääl
- **pabersedeliga**, hääletades enne viimase hääletuspäeva kella 16.00 küsitluspunktis

Allikas: www.valimised.ee

pilotprojekti statistika 1

hääli kokku

822

hääletanud isikuid

703

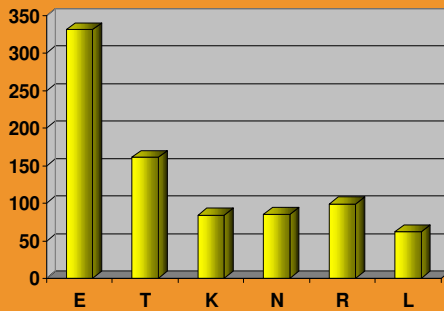
lugemisele läks

697

Allikas: <http://www.valimised.ee/Tallinn.ppt>

pilootprojekti statistika 2

E-hääletajate aktiivsus

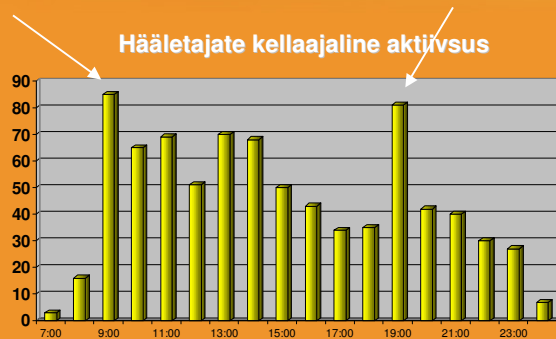

- enim hääletanuid oli nädala alguses (uudsuse efekt?)

Allikas: <http://www.valimised.ee/Tallinn.ppt>

pilootprojekti statistika 3

arvatavasti hääletati enim töökohas enne töö alustamist ja vahetult enne tööpäeva lõppu või kodus töölt naastes

Allikas: <http://www.valimised.ee/Tallinn.ppt>

kas e-hääletamine võiks midagi halvemaks muuta?

- valimisrituaal kaob või muutub?
- võrdsed võimalused veel vähem tagatud?
- valimisjaoskondade sulgemine?
- informeerituse ebavõrdsuse süvenemine?
- kvaliteetajakirjanduse mõju vähenemine?
- valiku läbimõelduse ja –tunnetatuse probleem: valik hetkeemotsiooni ajal
- valimiste legitiimsuse kahanemine?

... aga paremaks?

- elanikkonna eri osade võrdsem osalus valimistel?
- trükiajakirjanduses ilmuva reklaami ja välireklaami osa vähenemine valimiskampanias?
- osalusmeedia osatähtsuse kasv
- “valimistoote” disaini ja kandidaadi “turustamise” tehnika tähtsuse vähenemine: lakooniline sisu ausse?
- *smart-vote* e targa valiku programmid?
- ehk hakkavad valijad jälle oma peaga mõtlema?

mis juhtub oktoobris 2005?

kui Riigikogu võtab vastu e-hääletuse
korda täpsustavad seadusmuudatused

on võimalik **e-hääletada** linna- ja
vallavolikogude valimistel
10.-12. oktoobrini 2005

(karikatuur India ajalehest "TribuneIndia" e-hääletuse kohta)